

Date: 19th April-2026

INGLIZ TILINI O'RGATISHDA LEKSIKOLOGIYANING O'RNI

Xaitova Dilsora Toxirovna

Buxoro shahar 1-son texnikumining

Ingliz tili fani o'qituvchisi

Kirish

Bugungi globallashuv davrida ingliz tili xalqaro aloqa vositasi sifatida dunyo miqyosida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababli ingliz tilini samarali o'qitish masalasi ta'lim tizimining dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ingliz tilini o'rganishda talaffuz, grammatika, tinglab tushunish, yozish va gapirish ko'nikmalari muhim bo'lsa-da, leksikologiya, ya'ni so'z boyligini o'rganish alohida o'rin tutadi. Chunki har qanday tilning asosiy birligi bu — so'zdir. O'quvchi qancha ko'p so'z bilsa, o'z fikrini shuncha aniq va ravon ifoda eta oladi.

Leksikologiya tilshunoslikning so'zlarning kelib chiqishi, ma'nosi, tuzilishi va qo'llanishini o'rganuvchi bo'limi bo'lib, ingliz tilini o'qitishda nazariy hamda amaliy jihatdan muhim vazifani bajaradi. Ingliz tilini o'rgatishda leksikologiyaning o'rni o'quvchilarning lug'at boyligini oshirish, so'z ma'nolarini to'g'ri tushunish, nutqni boyitish va kommunikativ kompetensiyani shakllantirishda namoyon bo'ladi.

Leksikologiya tushunchasi

Leksikologiya yunoncha ikki so'zdan tashkil topgan:

lexis — so'z

logos — ta'limot

Demak, leksikologiya — so'zlar haqidagi fan hisoblanadi. U quyidagi masalalarni o'rganadi:

*so'zning lug'aviy ma'nosi;

*ko'p ma'nolilik;

*sinonimlar;

*antonimlar;

*omonimlar;

*frazologik birliklar;

*so'z yasash usullari;

*etimologiya;

*neologizmlar;

*arxaizmlar.

Ingliz tilini o'qitishda aynan shu jihatlar o'quvchilarning tilni chuqurroq tushunishiga yordam beradi.

Ingliz tilini o'rganishda so'z boyligining ahamiyati

Chet tilini o'rganishda grammatik qoidalarni bilish muhim, ammo lug'at boyligi yetarli bo'lmasa muloqot qilish qiyinlashadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kundalik ingliz tilida erkin muloqot qilish uchun kamida 2000–3000 ta faol so'z bilish talab etiladi.

Masalan:

Date: 19th April-2026

“I am hungry”
“I need help”
“Where is the station?”
“Could you explain this?”

Bu kabi oddiy gaplarni tuzish uchun ham o‘quvchi ma’lum so‘zlarni bilishi kerak.

Leksikologiya o‘quvchiga:

*so‘zlarni yodlash;
*ma’nolarni farqlash;
*to‘g‘ri ishlatish;
*kontekstga mos qo‘llash ko‘nikmalarini beradi.

So‘z ma’nosini tushunishda leksikologiyaning roli

Bir so‘z ingliz tilida bir nechta ma’noga ega bo‘lishi mumkin. Bunday holat polysemy (ko‘p ma’nolilik) deyiladi. Masalan:

Head-bosh, rahbar, yuqori qism, old qism

Misollar:

My head hurts.

She is the head of the school.

Write your name at the head of the page.

Agar o‘quvchi leksikologik bilimga ega bo‘lsa, u so‘zning ma’nosini kontekst asosida tushunadi. Bu esa noto‘g‘ri tarjima qilishning oldini oladi.

Sinonim va antonimlarni o‘rgatishda ahamiyati

Leksikologiya yordamida o‘quvchilar so‘zlarning ma’no jihatdan yaqin yoki qarama-qarshi shakllarini o‘rganadilar.

Sinonimlar

big — large

small — little

begin — start

smart — clever

Antonimlar

hot — cold

old — young

easy — difficult

happy — sad

Bu bilim o‘quvchilarning nutqini:

*rang-barang qiladi

*yozma nutqni boyitadi

*so‘zlarini oson tushunadi.

Masalan:

Oddiy: The room is big.

Boyitilgan: The room is spacious and large.

Frazeologik birliklarni o‘rgatishda o‘rni

Date: 19th April-2026

Ingliz tilida ko‘plab iboralar mavjud bo‘lib, ular so‘zma-so‘z tarjima qilinmaydi. Bunday birikmalarni o‘rganishda leksikologiya muhimdir.

Misollar:

Break the ice — suhbatni boshlamoq

Hit the books — qattiq o‘qimoq

Piece of cake — juda oson

Under the weather — o‘zini yomon his qilmoq

Masalan: This exam was a piece of cake.

Agar o‘quvchi bu iboraning lug‘aviy emas, ko‘chma ma’nosini bilsa, u nutqni to‘g‘ri tushunadi.

So‘z yasashni o‘rgatishda ahamiyati

Leksikologiya ingliz tilidagi so‘z yasash jarayonlarini tushuntiradi. Bu esa o‘quvchiga yangi so‘zlarni tez anglashga yordam beradi.

Prefix (old qo‘shimcha)

happy → unhappy

legal → illegal

possible → impossible

Suffix (orqa qo‘shimcha)

teach → teacher

kind → kindness

use → useful

Masalan: Agar o‘quvchi “care” so‘zini bilsa:

careful

careless

carefully

carelessness

*Bu usul lug‘at boyligini tez kengaytiradi.

Kontekst orqali so‘z o‘rgatish

*Leksikologiya so‘zlarni alohida emas, kontekst ichida o‘rgatishni tavsiya qiladi.

Masalan: run so‘zi:

Yugurmoq, ishlamoq, boshqarmoq

I run every morning.

The machine runs well.

She runs a business.

*Bu usul o‘quvchiga so‘zning haqiqiy qo‘llanishini ko‘rsatadi.

*Kommunikativ kompetensiyani shakllantirishdagi roli

Ingliz tilini o‘qitishning asosiy maqsadi — muloqot qila olish. Leksikologiya esa muloqot uchun zarur bo‘lgan:

*to‘g‘ri so‘z tanlash

*uslubga mos nutq

*aniq ifoda

Date: 19th April-2026

*tinglab tushunish

*ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Masalan: Rasmiy nutqda: Could you assist me?

Norasmiy nutqda: Can you help me?

Leksikologik bilim o'quvchiga qaysi vaziyatda qaysi so'z mos kelishini o'rgatadi.

O'qituvchi uchun metodik ahamiyati

Ingliz tili o'qituvchisi leksikologiya asoslarini bilsa, dars samaradorligi oshadi.

O'qituvchi:

*yangi so'zlarni guruhlab beradi;

*tematik lug'atlar yaratadi;

*so'z oilalarini tushuntiradi;

*ma'nolarni taqqoslaydi;

*iboralarni o'rgatadi.

Masalan: Travel mavzusida:

Ticket, airport, luggage, passport, journey, destination

Shu usul o'quvchining xotirasida mustahkamroq saqlanadi.

Zamonaviy texnologiyalar bilan bog'liqligi

Bugungi kunda leksikologiyani o'qitishda raqamli vositalardan foydalanish
mumkin:

online dictionaries, flashcards, vocabulary apps, quiz platforms, interactive games

Masalan: Quizlet, Duolingo, Cambridge Dictionary

Bu vositalar:

*eslab qolishni osonlashtiradi

*qiziqishni oshiradi

*mustaqil o'rganishni kuchaytiradi

Leksik xatolarni kamaytirish

O'quvchilar ko'pincha so'zlarni noto'g'ri ishlatadi:

Noto'g'ri: I did a mistake.

To'g'ri: I made a mistake.

Bu collocation (so'z birikmasi) xatolarini leksikologiya tushuntiradi.

Shuning uchun leksikologiya:

*xatolarni kamaytiradi

*tabiiy nutqni shakllantiradi

*til sezgisini rivojlantiradi

Xulosa qilib aytganda, leksikologiya ingliz tilini o'rgatishda muhim nazariy va
amaliy ahamiyatga ega bo'lgan soha hisoblanadi. U o'quvchilarning:

*lug'at boyligini oshiradi;

*so'z ma'nolarini chuqur tushuntiradi;

*frazologik birliklarni o'rgatadi;

*kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantiradi;

*yozma va og'zaki nutqni boyitadi.

**ENSURING THE INTEGRATION OF SCIENCE AND EDUCATION ON THE BASIS OF
INNOVATIVE TECHNOLOGIES.
International online conference.**

Date: 19th April-2026

Shu sababli ingliz tili darslarida leksikologik yondashuvdan foydalanish o'quvchilarning tilni puxta va samarali o'zlashtirishiga xizmat qiladi. Leksikologiya nafaqat so'zlarni o'rgatadi, balki tilning ichki boyligini anglashga yordam beradi.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings

